

14. Міночкіна О.М. Методика створення статистичних моделей життєвих циклів підприємства / О.М. Міночкіна // Проблеми науки. – 2005. – № 4. – С. 23-27.
15. Поздеев В.О. Циклических колебаниях в экономике / В. Поздеев // Проблемы теории и практики управления. – Москва, 2006. – № 11. – С. 28-40.
16. Пригожин А.И. Методы развития организаций / А.И. Пригожин. – Москва : МЦФЭР, 2003. – 863 с.
17. Радченко Я.В. Теория организации и управление: (на примере производственно-хозяйственных систем) : автореф. дис. ... на получ. научн. степени доктора эконом. наук : спец. 08.00.05 / Я.В. Радченко. – Москва, 1991. – 80 с.
18. Смирнова В.Г. Организационное поведение / В.Г. Смирнова. – М. : Центр маркетинговых исследований и менеджмента, 2007. – 128 с.
19. Стоянов Е.А. Экспертная диагностика и аудит финансово-хозяйственного положения предприятия / Е.А. Стоянов, Е.С. Стоянова. – М. : Перспектива, 1996. – 432 с.
20. Таль Г.К. Оценка предприятий: доходный подход / Г.К. Таль, В.В. Григорьев, Н.Д. Бадаев, В.И. Гусев, Г.Б. Юн. – М. : Гильдия специалистов по антикризисному управлению, 2000. – 542 с.
21. Хмелькова Н. О жизненном цикле внутренней среды организации / Н. Хмелькова, Е. Попов // Менеджмент в России и за рубежом. – 2004. – № 1. – С. 119-126.
22. Шембель Ю.С. Оценка стадий жизненного цикла предприятий / Ю.С. Шембель // Экономика: проблемы теории та практики : міжвузівський зб. наукових праць. – 2001. – № 96. – С. 39-44.
23. Adizes I. Corporate Lifecycles: how and why corporations grow and die and what to do about it / I. Adizes. – Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall, 1988. – 384 p.
24. Miller D.A. Longitude study of the corporate life cycle / D.A. Miller, P.H. Friesen // Management science. 1984. – № 30. – P. 1161-1183.
25. Smith K.G. Top level management priorities in the different stages of the organizational life cycle / K.G. Smith, T.R. Mitchell, C.E. Summer // Academy of management. – Journal, 1985. – Vol. 28. № 4. – P. 799-820.
26. Scott M. Five stages of growth in small business / M. Scott, R. Bruce // Long range planning. – 1987. – P. 20, 45-52.
27. Serrasqueiro Z. A taxonomic development of life-cycle stages: an approach of the firm acquisition capital / Z. Serrasqueiro, J. Ferrera // Beira Interior University. – Economic and management department, polo IV, Estrada do Sineiro, 6200-209 Covilha, Portugal. – P. 27.

УДК 338.48

Ротань Н.В.*старший викладач кафедри природничо-наукової підготовки
Одеського національного політехнічного університету*

СТРАТЕГІЧНІ АЛЬТЕРНАТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ РЕГІОНУ

Стаття присвячена дослідженню стану туристичного ринку України. Проведено SWOT-аналіз розвитку туристичного комплексу Херсонської області. Запропоновані стратегії розвитку індустрії туризму в регіоні.

Ключові слова: туризм, туристичний ринок, туристична галузь, туристична інфраструктура, стратегія розвитку.

Ротань Н.В. СТРАТЕГИЧЕСКИЕ АЛЬТЕРНАТИВЫ РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ РЕГИОНА

Статья посвящена исследованию состояния туристического рынка Украины. Проведен SWOT-анализ развития туристического комплекса Херсонской области. Предложены стратегии развития индустрии туризма в регионе.

Ключевые слова: туризм, туристический рынок, туристическая отрасль, туристическая инфраструктура, стратегия развития.

Rotan N.V. CENTURY STRATEGIES OF THE TOURISM INDUSTRY IN THE REGION

The article is devoted to the study of the tourist market of Ukraine. Conducted SWOT-analysis of the development of tourist complex in Kherson region. The proposed strategy for the development of the tourism industry in the region.

Keywords: tourism, tourism market, tourism industry, tourism infrastructure, development strategy.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання індустрія туризму є однією із головних рушійних сил відновлення економіки. Аналіз тенденцій розвитку туристичних ринків розвинутих країн свідчить про суттєве відставання темпів розвитку вітчизняного ринку. Світовий досвід доводить, що для здійснення ефективного управління процесом розвитку туризму в країні необхідно аналізувати чинники, що впливають на рівень розвитку туристичної галузі та зумовлюють її особливості [1, с. 154]. Туристичний ринок в Україні знаходиться на стадії становлення. Стан ринку туристичних послуг похідний від стану економіки і визначається соціально-економічними та політичними процесами, що відбуваються в країні, відтворюючи перебіг реформування суспільного життя. На сьогодні законодавча та регуляторна база України не дозволяють повноцінно розвиватися туристичній галузі. Недостатньо гармонізованими щодо сприяння туристичній діяльності та залучення інвестицій у розвиток туристичної галузі є норми податкового, митного законодавства. Розвиток галузі

ускладнює також відсутність міжвідомчої скоординованості в управлінні туристичною діяльністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських науковців, які зробили значний внесок у дослідження розвитку ринку туристичних послуг, виділимо В.В. Абрамова, Т.Г. Сокол, М.П. Мальську, І.В. Кравчука, П.О. Масляка, О.О. Любіцеву, І.М. Писаревського, О.О. Бейдика, Т.І. Ткаченко та ін. Крім того, вивченню проблем розвитку туристичної галузі присвячені роботи зарубіжних вчених: М.Б. Біржакова, В.Ф. Буйленко, Р. Бартона, Дж. Боуена, Ф.Котлера, Г. Харріса, П. Келлера, С. Уільямса, Ж. Тіверс, П. Робінсона та інших. У роботах згаданих авторів розглядаються теоретико-методологічні та практичні засади становлення та розвитку ринку туристичних послуг, його ролі у системі світової торгівлі, визначаються форми та види туризму, приділяється увага особливостям функціонування сучасної туристичної індустрії, її регулюванню, аналізуються перспективи розвитку цієї сфери господарювання.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в у визначенні проблем розвитку туристичної галузі в Україні та пропонуванні шляхів підвищення конкурентоспроможності вітчизняного туристичного ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження світового туристичного ринку сьогодні доводить, що міжнародний туризм, всупереч прогнозам експертів, продовжує зростати темпами, що перевищують очікування. Це сприяє економічному зростанню як розвинених країн, так і країн, що розвиваються. Туристична індустрія робить вагомий внесок у створення робочих місць, забезпечення зростання ВВП країни і підтримку платіжного балансу.

Згідно з Барометром міжнародного туризму ЮНВТО, протягом перших восьми місяців 2014 р. число міжнародних туристичних потоків по всьому світу збільшилося на 5%. За довгостроковим прогнозом ЮНВТО на період 2010–2020 рр. темп зростання повинен становити 3,8%. Кількість міжнародних туристів, що подорожували по світу з січня по серпень 2014 р., досягла 781 мільйона осіб, що на 36 мільйонів більше, ніж за аналогічний період 2013 р. Не дивлячись на геополітичні проблеми і повільний темп зростання економіки, попит на туристичні послуги був високим.

Україна володіє великим туристично-рекреаційним потенціалом, сприятливим кліматом, багатою флорою і фауною, культурно-історичними пам'ятками світового рівня. Показники розвитку вітчизняного ринку туристичних послуг свідчать про те, що туристичний потенціал країни використовується неповною мірою, ринок туристичних послуг функціонує недостатньо ефективно.

Ситуація у сфері туризму та діяльності курортів в Україні характеризується такими основними чинниками:

- низьким рівнем усвідомлення населенням країни та органами, що здійснюють регулювання у сфері туризму і діяльності курортів, ролі та значення туризму для соціально-економічного розвитку держави;
- відсутністю сформованих туристичних ресурсів та цілісної системи їх раціонального використання, невизначеністю напрямів їх освоєння та розвитку, неефективним та позазаконним використанням унікальних природних та історико-культурних ресурсів;
- відсутністю ефективною системи захисту прав та інтересів туристів, забезпечення безпечних умов на об'єктах туристичних відвідувань та за напрямками туристичних маршрутів, своєчасного надання всіх видів невідкладної допомоги особам, які постраждали під час подорожі;
- відсутністю сприятливих умов для розвитку індустрії туризму, державної інвестиційної політики у сфері туризму і діяльності курортів та належної підтримки розвитку пріоритетних видів туризму,

зокрема в'їзного та внутрішнього, сільського, екологічного;

- руйнацією системи соціального туризму, практичною недоступністю туризму для малозабезпечених верств населення, дітей, молоді, осіб похилого віку та з особливими потребами;
- відсутністю належного прогнозування та планування розвитку туризму, параметрів туристичного потоку у відповідності до наявних ресурсних можливостей, потреб населення та економіки держави, поверхневим і фрагментарним підходом до розроблення та реалізації державної і місцевих програм розвитку туризму;
- недосконалістю організаційно-правових та економічних механізмів реалізації державної політики у сфері туризму і діяльності курортів, слабою міжвідомчою координацією та взаємодією між органами державної влади та місцевого самоврядування;
- відсутністю цілісної та комплексної системи управління туристичними ресурсами країни, різним відомчим підпорядкуванням туристичних ресурсів, відсутністю спеціального уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань діяльності курортів;
- недостатнім нормативним, методичним та інформаційним забезпеченням діяльності органів місцевого самоврядування, громадських організацій та суб'єктів підприємницької діяльності у сфері туризму і діяльності курортів;
- недостатнім за кількісними, якісними параметрами та за структурою і рівнем наукового, методичного та кадрового забезпечення, зокрема у сфері управління на державному та місцевих рівнях.

Досліджуючи можливості туристичного ринку України, необхідно розглянути існуючий потенціал. Згідно зі статистичними даними, в Україні налічується 5017 об'єктів культурної спадщини, 7739 одиниць природно-заповідного фонду, в тому числі 23 заповідники, 47 національних природних парків, 28 ботанічних садів. До переліку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО увійшли Київський Софіївський собор, Києво-Печерська Лавра, Ансамбль історичного центру Львова, пункти геодезичної дуги Струве, Резиденція буковинських митрополитів і букові праліси Карпат.

Завдячуючи проведенню спортивних, освітніх та культурних заходів міжнародного масштабу, на теренах України сформувалася сучасна готельна інфраструктура. За даними Державної служби статистики [1], у 2013 р. налічувалося 3583 готелів та аналогічних засобів розміщування, 2829 спеціалізованих установ такого профілю, які разом налічували 586,6 тис. місць, розмістивши за рік 8303,2 тис. відвідувачів.

Удосконалюється система санаторно-курортних та оздоровчих закладів, кількість яких зменшується завдяки конкуренції та підвищенню вимог, набли-

Таблиця 1

Туристичні потоки України у 2009–2013 рр.

Роки	Кількість громадян України, які виїжджали за кордон		Кількість іноземних громадян, які відвідували Україну		Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України	
	усього, осіб	темп зростання, %	усього, осіб	темп зростання, %	усього, осіб	темп зростання, %
2009	15333949	-	20798342	-	2290097	-
2010	17180034	112,0	21203327	101,9	2280757	99,6
2011	19773143	115,1	21415296	101,0	2199977	96,5
2012	21432836	108,4	23012823	107,5	3000696	136,4
2013	23761287	110,9	24671227	107,2	3454316	115,1

женню до європейських стандартів. Отже, станом на 2013 р. на території України (включно з АРК) функціонувало 477 санаторіїв та пансіонатів з лікуванням, 165 санаторіїв-профілакторіїв, 271 будинок та пансіонат відпочинку, 1916 баз та інших подібних закладів відпочинку, 18549 дитячих оздоровчих таборів.

Найвищий туристичний потенціал сприяє стабільному зростанню обсягу туристичних потоків. Аналізуючи туристичні потоки України за останні п'ять років, зазначимо, що кількість громадян України, які виїжджали за кордон у 2013 р., зросла на 2328,45 тис. осіб, що становило 110,9% у порівнянні з 2012 р. Кількість іноземних громадян, які відвідували Україну у 2013 р., становила 24671,2 тис. осіб, що також перевищує показник 2012 р. на 7,2%. Бачимо, що кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України, також щорічно зростає, абсолютний приріст у 2013 р. становив 453,62 тис. осіб, що становить 115,1% (табл. 1) [3].

Отже, за період з 2009 по 2013 рр. кількість туристів, що виїжджали за кордон, збільшилася майже на 55%, кількість туристів, що відвідали Україну, зросла на 18,6%, це свідчить про постійне зростання попиту на туристичні послуги.

За останні п'ять років майже у 2,8 рази зростає чисельність туристів – громадян України, які виїжджали за кордон; навпаки, чисельність внутрішніх туристів скоротилася на 35,8%. Пріоритетним видом туристичної діяльності у 2013 р., як і у 2012 р., залишається виїзний туризм. У цілому по Україні у 2013 р. на внутрішній туризм припадає 20,3% туристів, на виїзний – 72,9%, іноземні туристи – 6,8% (табл. 2) [1].

Отже, кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України протягом 2013 р., становила 345, 4 тис. осіб, у т. ч. за видами туризму:

- виїзний – 232,3 тис. осіб, що на 14,0% менше, ніж у 2012 р.;
- виїзний – 2519, 4 тис. осіб, що на 28,8% більше, ніж у 2012 р.;
- внутрішній – 702,6 тис. осіб, що на 9,2% менше, ніж у 2012 р.

Збільшення на 15,1% загальної кількості туристів, обслугованих туроператорами протягом 2013 р., свідчить про значне зростання попиту українських громадян на отримання туристичних послуг. Проведений аналіз показує зростання інтересу вітчизняних туристів до отримання іноземної туристичної послуги, а також зниження чисельності іноземних туристів.

Вважаємо, що основними проблемами, які стримують потоки іноземних туристів в Україну, є відсутність розгалуженої системи інформаційно-рекламного забезпечення діяльності галузі та туристичних представництв за кордоном; відсутність цивілізованих умов перетину кордону та несприятливий візовий ре-

жим для іноземних туристів; податкове законодавство, що не сприяє вкладенню інвестицій в інфраструктуру туризму та санаторно-курортний комплекс; недоліки в системі регіонального управління.

З наведеного вище очевидно, що в сучасних умовах господарювання туристична галузь набуває все більшого значення. Вона сприяє розвитку економіки та соціальної сфери країни. На нашу думку, особливо актуальними є питання раціонального використання туристичного потенціалу кожного регіону. Оптимальне використання потенційних можливостей туристично-рекреаційних ресурсів, підприємств туристичного бізнесу й історико-культурного потенціалу дозволяє не лише поліпшити економічний стан, але й впливає на соціальний рівень життєзабезпечення та розвиток інфраструктури.

Доходи юридичних осіб від надання туристичних послуг у 2013 р. становили 5293,2 тис. грн, у 2012 р. – 9315,00 тис. грн, у фізичних осіб-підприємців – 5895,1 тис. грн та 14983,4 тис. грн відповідно. Зниження доходу юридичних осіб на 43,2%, а фізичних осіб – підприємців на 60,7% свідчить про падіння туристичної привабливості регіону. Основною причиною є політична та економічна не стабільність в державі, рівень доходів населення. Аналіз статистичних даних дозволяє зробити невтішні висновки щодо структури сукупних витрат домогосподарств. Так, значну частку в структурі витрат населення складають витрати на продукти харчування (50,1%), утримання житла (9,5%). Частка витрат на відпочинок і культуру у 2013 році складала 2,1% [6].

Незважаючи на потужний потенціал, Херсонщина не належить до лідерів серед областей України за показниками розвитку туризму. На підставі всебічного вивчення наявних проблем і рушійних сил регіону нами проведений SWOT-аналіз розвитку туристичного комплексу Херсонської області.

Визначені сильні сторони:

1. Вигідне географічне становище.
2. Сприятливі кліматичні умови.
3. Наявність природно-рекреаційних, кліматичних, історико-культурних ресурсів, що сприяє розвитку повного спектра туристичних продуктів.
4. Розгалужена транспортна інфраструктура (хоч і досі низької якості).
5. Потенціал для молодіжного та дитячого туризму.
6. Значні якісні зміни у культурі відпочинку українців.
7. Відносно стабільна екологія.
8. Активізація малого та середнього бізнесу в розрізі туристичної індустрії.
9. Участь у міжнародних та регіональних організаціях розвитку туризму.

Слабкі сторони:

1. Недостатньо високі темпи залучення інвестицій у розбудову інфраструктури.

Таблиця 2

Структура туристичних потоків України у 2009–2013 рр.

Роки	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України		Із загальної кількості туристів:					
			іноземні туристи		туристи – громадяни України, які виїжджали за кордон		внутрішні туристи	
	чол.	%	чол.	%	чол.	%	чол.	%
2009	2290097	100,0	282287	12,3	913640	39, 9	1094170	47,8
2010	2280757	100,0	335835	14,7	1295623	56,8	649299	28,5
2011	2199977	100,0	234271	10,6	1250068	56,8	715638	32,6
2012	3000696	100,0	270064	9,0	1956662	65,2	773970	25,8
2013	3454316	100,0	232311	6,8	2519390	72,9	702615	20,3

2. Висока залежність функціонування галузі від економіки та політичних умов.

3. Нерозвиненість інформаційних технологій в Україні.

4. Невідповідність обладнання та рівня послуг міжнародним стандартам.

5. Відсутність комплексності послуг.

6. Неприятливий податковий клімат, корумпованість органів влади.

7. Низький рівень безпеки на об'єктах.

Можливості:

1. Розширення шляхів інвестування у розвиток туристичної індустрії.

2. Цільове поширення різноманітних форм і видів туризму (екстремального, ділового, зеленого тощо).

3. Поява нових робочих місць.

4. Коригування туристичних маршрутів під впливом зміни попиту та занепадання масових напрямів.

5. Удосконалення системи маркетингу, впровадження якісної реклами України як іміджевого туристичного регіону.

6. Вдосконалення інформаційних систем, впровадження інноваційних підходів.

Загрози:

1. Неприятлива економіко-політична ситуація, геополітичні загрози, наслідки військової інтервенції Росії в Україні.

2. Звуження асортименту варіантів для туристів із середніми та нижче середніх доходів.

3. Відмова від туристичного відпочинку в Україні внаслідок скрутних матеріальних умов, поширення неправдивої інформації про якість та умови отримання послуг, загального доступу до інтернет-ресурсів музеїв, супутникових онлайн-карт тощо.

4. Дисбаланс екологічного стану навколишнього середовища.

5. Висока конкуренція країн зі схожими базовими даними (Чехія, Росія, Туреччина, Хорватія тощо).

З проведеного SWOT-аналізу туристичної галузі бачимо, що стан туризму в Херсонській області достатньо нестійкий, але розвиток сильних сторін може здійснюватися за рахунок:

– стратегії використання сильних сторін для реалізації можливостей.

Унікальність херсонських місць і ресурсів можна і потрібно використовувати для залучення інвесторів і туристів. Це сприятиме розвитку суміжних галузей, таких як харчова промисловість, сувенірна індустрія, що, у свою чергу, дасть можливість створення нових робочих місць.

– стратегії використання сильних сторін для усунення загроз.

Розробка проектів в області регіонального брендингу, а також унікальність наявних у регіоні ресур-

сів дає конкурентні переваги перед сусідніми областями. У разі успішного розвитку галузі туризму в регіоні адміністративні перешкоди для її розвитку повинні знизитися.

– стратегії мінімізації слабких сторони за рахунок виявлених можливостей.

У випадку, якщо місто і область будуть привабливими для інвесторів і туристів, то слабкі сторони, представлені в SWOT-аналізі, повинні поглинутися можливостями. Так, активність населення відносно благоустрою міста, що буде підвищуватися, допоможе зробити місто чистішим, інвестиційні вкладення дозволять створити потужну інфраструктуру, розважальні й оздоровчі комплекси для жителів і туристів.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити такі висновки. На Херсонщині, як і в Україні в цілому, є всі необхідні умови і фактори для організації різних видів туризму. Розвиток туристичної індустрії дасть змогу забезпечити відкритість вітчизняної економіки, підсилити демократичність та євроінтеграційний курс держави.

Використовуючи світовий досвід, Україні негайно потрібно розробити стратегію розвитку туристичної галузі. При її розробці необхідно враховувати, що найкращі умови розвитку туристичних послуг є вже сформованими в інших, більш розвинутих державах, що створює жорстку конкуренцію на цьому ринку. Тому побудову такої стратегії в Україні доцільно здійснити шляхом розвитку решти галузей економіки, оптимізації цінової політики вітчизняних підприємств туристичної індустрії, підвищення якості надання послуг. Удосконалення та уніфікація норм податкового та митного законодавства сприятиме туристичній діяльності та дасть більші можливості залучення інвестицій у розвиток туристичної галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Полякова О.Ю. Модель оцінки ефективності туризму / О.Ю. Полякова, Н.В. Кулешова // Проблеми и перспективи развития отечественного внутреннего и въездного туризма / Донец. ин-т турист. бизнеса. – Донець, 2010. – С. 154-156.
2. UNWTO Tourism Highlights, 2013 Edition [Electronic resource] : World Tourism Organization. – 2014. – Access mode : <http://publications.unwto.org>.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]: 2014. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.org.ua>.
4. Туризм в Україні [Електронний ресурс] / Держкомстат України, 2013. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Витрати та ресурси домогосподарств [Електронний ресурс] / Держкомстат України, 2013. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Відпочинок і туризм у Херсонській області. Статистичний бюлетень за 2013 рік [Електронний ресурс] : Головне управління статистики у Херс. обл. – 2014. – Режим доступу : <http://www.ks.ukrstat.gov.ua>.